

سخن سردبیر ویژه‌نامه

حرفه‌ای ساختن پژوهش آموزشی: یک ضرورت، یک انتظار

پژوهش آموزشی به عنوان یکی از گسترده‌ترین انواع زمینه‌های پژوهشی است که از دیرباز مورد اشتیاق پژوهشگرانی با دیدگاهها، علائق و زمینه‌های حرفه‌ای نسبتاً متفاوت بوده است. به عبارت دیگر پژوهش آموزشی دامنه‌ای گسترده از پژوهشگران را در خود جای می‌دهد. از مردم‌شناسان، روان‌شناسان، اقتصاددانان، جامعه‌شناسان، متخصصان علوم سیاسی گرفته تا مجموعه‌ای از تخصص‌ها که مفهوم کلی صاحب‌نظران علوم تربیتی را در بر می‌گیرد (نظیر مدیریت آموزشی، برنامه‌ریزی درسی، سنجش و اندازه‌گیری، برنامه‌ریزی آموزشی، و...); همه خود را پژوهشگر آموزشی دانسته و اغلب در زمینه آموزش و پژوهش به پژوهش مشغول می‌باشند. چنین موقعیتی بیش از پیش ما را با این سؤال اساسی مواجه ساخته است. که آیا اصولاً پژوهش آموزشی قلمرو مستقلی از حیث علمی تلقی می‌شود؟ افزون بر این، پژوهش آموزشی متمرکز بر بررسی زمینه‌ی بسیار پیچیده آموزش و پژوهش می‌باشد که خود همراه با دشواری‌هایی ذاتی است. برآیند چنین شرایطی، بیش از هر چیز فرایند حرفه‌ای شدن پژوهش آموزشی را پیچیده، گند و بعضاً با مشکل روبرو ساخته است. به عبارت دیگر در چنین موقعیتی، پژوهش آموزشی مراحل حرفه‌ای سازی خود را به سختی و به گندی طی نموده است؛ به گونه‌ای که از آن به عنوان یک زمینه‌ی کاملاً تخصصی و حرفه‌ای کمتر یاد شده است.

اگر طی مسیر حرفه‌ای شدن را برای قوام و دوام علمی هر رشته تخصصی ضروری بدانیم، آنگاه این سؤال مطرح می‌شود که پژوهش آموزشی بر کدام اصول و ارزش‌های حرفه‌ای مشترک و مورد توافق در میان این گستره‌ی متنوع عمل بنا شده است؟ آیا برای دامنه‌ی گسترده پژوهش آموزشی حد و مرزی قابل تصور است؟ رابطه بین پژوهش

آموزشی و عمل آموزشی به طور قاطع چیست؟ و چگونه می‌توان پژوهش آموزشی را براساس این رابطه سازماندهی کرد و به جریان انداخت؟ و...

اگر به هر دلیل، پاسخگویی به چنین سؤالاتی اساسی در طول زمان مورد کم‌توجهی یا بی‌توجهی قرار گرفته، یا اصولاً به فراموشی سپرده شده باشد، امروزه بیش از هر زمان دیگر پژوهش آموزشی در معرض انتقادی اساسی قرار گرفته، که عمللاً هویت حرفه‌ای پژوهش آموزشی را نشان رفته است. چگونه است که پژوهش آموزشی در طی بیش از یکصد سال کار مستمر به شیوه جدید، همچنان در معرض چنین تهدیدات بینایی قرار گرفته است؟ که باید جایگاه و موقعیت خود را از نو تعریف کند. آیا پژوهش آموزشی به واقع توانسته در طی زمان مانند هر قلمرو پژوهشی دیگر، اصول، قواعد و چارچوب‌های ساختاری مستقلی را برای خود بنا نهاد؟ چرا پژوهش آموزشی در طول تاریخ محل بروز تنش‌هایی اساسی بوده است؟

گسترده‌ی متنوع موضوعات پژوهشی در این بخش نیز چالش پژوهش آموزشی را در مسیر حرفه‌ای و تخصصی شدن دامن می‌زند که پژوهش آموزشی، موضوعاتی با دامنه‌ای بسیار گسترده از بررسی علل بی‌توجهی یک دانش‌آموز به درس ریاضی در یک کلاس خاص تا بررسی نقش آموزشی و پژوهش در توسعه ملی و تحولات جهانی را در بر می‌گیرد. چنین دامنه‌ای وسیع از موضوعات را چه مکانیزمی باید به عنوان کارهایی علمی و پژوهشی با یکدیگر همسو سازد و در مسیر توسعه حرفه‌ای و جریان دانش‌پژوهشی هدایت کند؟

حرفه‌ای ساختن پژوهش آموزشی به خودی خود اتفاق نمی‌افتد. طی این فرایند مانند روند حرفه‌ای ساختن هر حوزه‌ی علمی دیگر مستلزم گفتگو برای ایجاد زیان مشترک در میان دامنه گسترده‌ی پژوهشگران آموزشی است که با زمینه‌ها و زبان‌هایی نسبتاً متفاوت در این بخش به پژوهش مشغول هستند. گفتوگویی که بر تأمل مداوم در ماهیت پژوهش آموزشی، شرایط و مسایل کنونی آن و راههای ممکن برای بروز رفت از تنگناهای موجود همراه باشد.

چگونه می‌توان میان این دامنه گسترده از موضوعات و فعالیت‌ها و پژوهشگران، آموزش‌های حرفه‌ای مشترک که هدایت‌کننده‌ی پژوهش مطلوب آموزشی و نیز تضمین‌کننده‌ی هویت حرفه‌ای پژوهش آموزشی است را به وجود آورد و ترویج نمود؟

آیا اصولاً این فعالیت، عملی است؟ و اگر انجام آن عملی و ضروری است؛ چه کسانی باید در جهت ایجاد آن کوشش نمایند؟

حرفه‌ای ساختن پژوهش آموزشی بیش از پیش مرتبط با کوشش پژوهشگران آموزشی است که با دانش‌های حرفه‌ای متفاوت، با هویت آموزش و پرورش گردهم آمده‌اند. پژوهشگران آموزشی باید در ساختن قلمرو حرفه‌ای پژوهش آموزشی جدیت بیشتری به خرج دهنده و همانند هر قلمرو علمی دیگر به شناسایی اصول و مبانی و استانداردهای علمی پژوهش آموزشی و ترویج آن‌ها همت گمارند. ناگفتنی است که چنین کوششی در سایه‌ی نقد عالمانه‌ی وضع موجود، طرح مسایل اساسی و با تکیه بر سیر تاریخی پژوهش آموزشی، ثمر خواهد داد. چنین فعالیتی در گرو تعامل هر چه بیشتر میان پژوهشگران آموزشی با هر علاقه و زمینه‌ی حرفه‌ای است.

ویژه‌نامه‌ی حاضر که عمدتاً به بررسی مسایل پژوهش آموزشی در ایران اختصاص یافته است با چنین نگاهی و به عنوان گامی بسیار مقدماتی در این راه طولانی تدوین و ارایه شده است. در این ویژه‌نامه کوشش شده است که وضع موجود در چارچوب ظرفیت یک شماره از مجله، مورد نقد و بررسی قرار گیرد و برای بهبود موقعیت پژوهش در آموزش و پرورش ایران پیشنهاداتی ارایه گردد. چاپ این ویژه‌نامه را می‌توان فرصتی برای آغاز گفتگوهایی جدی تر پیرامون موضوعات مطرح شده دانست که طی شماره‌های دیگر باید آن را ادامه داد.

چالش‌های فراروی تحقیقات آموزشی، نقد شیوه‌های اولویت‌یابی در پژوهش آموزشی، نقد روش شناختی پژوهش‌های آموزشی و سایر موضوعات دیگر مرتبط با موقعیت کنونی پژوهش‌های آموزشی در ایران و جهان در این ویژه‌نامه مطرح و مورد بحث و بررسی قرار گرفته است.

مرکز تحقیقات فایوئر علوم اسلامی